

سر مقاله

فتوای تاریخی شیخ شلتوت نمونه‌ای از تجلی تقریب مذاهب

تقریب مذاهب اسلامی عرصه‌های مختلفی دارد. کسانی که منافع اسلام و مسلمانان را در سطح جهانی تعقیب می‌کنند با دوراندیشی ویژه در صدد ایجاد زمینه‌های وحدت مسلمانان و زدودن ریشه‌های اختلاف و تفرقه‌اند. از آن‌جا که امت اسلامی در اصول تعالیم دینی با هم مشترک‌اند و با تمسک به کتاب آسمانی قرآن کریم و سنت نبوی سعی می‌کنند از راه‌های گوناگون به آموزه‌های شریعت اسلامی عمل نمایند، در یک نگاه همانند شاخه‌های یک درخت تنومندند که به ظاهر پراکنده، اما در نمای کلی از انسجام ویژه‌ای برخوردارند. به نظر می‌رسد پیروان مذاهب اسلامی باید چنین نگاه جامعی داشته باشند و از طرد یک‌دیگر پرهیز کرده، همکاری و هماهنگی میان مسلمانان را پیشه خود سازند.

در سده اخیر، تلاش‌هایی برای بیداری مسلمین و اهتمام به وحدت و انسجام بیشتر آنان صورت گرفته، که از مهم‌ترین آنها می‌توان به فتوای تاریخی شیخ شلتوت در به رسمیت شناختن مذهب شیعه امامیه، اشاره کرد.

این فتوا در سال ۱۳۷۸ هجری قمری در هفدهم ربیع‌الاول، روز میلاد امام جعفر صادق (ع) بنیانگذار مکتب شیعه جعفری، در حضور نمایندگان مذهب شیعه امامی و شیعه زیدی و مذاهب شافعی، حنبلی، مالکی و حنفی از سوی شیخ شلتوت رئیس فقید دانشگاه «الازهر» مصر صادر شد. شیخ شلتوت در این باره اظهار داشت:

«به هنگام ریاست دانشگاه الازهر فرصتی فراهم گشت که فتوایی دایر بر جواز پیروی از مذاهب ریشه‌دار و اصیل اسلامی که شیعه دوازده‌امامی جزء آنهاست، صادر نمایم».

(<http://broujerdi.org/content/view/29/1/>)

بهار سال ۱۳۹۱، پنجاه و پنجمین سالگرد صدور فتوای تاریخی شیخ شلتوت می‌باشد، برای ارج نهادن به چنین تلاش‌هایی که موجب وحدت بیشتر امت اسلامی خواهد بود، نگاهی گذرا به

متن فتوا داشته، سپس با یادکرد برخی از بزرگان اهل سنت، به انگیزه صدور چنین فتوایی می پردازیم.

متن فتوا

مکتب شیخ ابیجامع الأزهر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تم القسوی
التي أمد بها السيد صاحب الفصول الأستاذ الأكبر
الشيخ محمود شلتوت شيخ الجامع الأزهر
في شأن جواز التمسك بذهب الشيعة الإمامية

قبل لمسئلته :

« ان بعض الناس يرى أنه يجب على المسلم لكي تقع عباداته
بإملائه على وجه صحيح أن يقلد أحد المذاهب الأربعة المعروفة وليس من بينها مذهب
الشيعة الإمامية ولا الشيعة الزيدية ، فهل توافقون فضيلتكم على هذا الرأي على إطلاقه
فتمنعون تقليد مذهب الشيعة الإمامية الاثنا عشرية مثلا ؟ »

أجاب فضيلته :

١ - ان الإسلام لا يجبي على أحد من أتباعه اتباع مذهب معين بل يقول : ان لكل مسلم
الحق في أن يقلد بأي ذي يد ، أي مذهب من المذاهب المشغولة نقلا صحيحا والمدونة
أحكامها في كتبها الخاصة ولهم في ذلك مذهب من هذه المذاهب أن ينتقل الي غيره -
أي مذهب كان - ولا حرج علي في شيء من ذلك .

٢ - ان مذهب الخيرية المعروف بذهب الشيعة الإمامية الاثنا عشرية مذهب يجوز والتعب
به شرعا كسائر مذاهب اهل السنة .

فينبغي للمسلمين أن يعرفوا ذلك ، وأن يتخلصوا من العصبية بغير المذاهب
معيبة ، كما كان دين الله وما كانت شريعته بتابعة لمذهب ، أو متصورة على مذهب ، فالشكل
مستبعدون موقوفون عند الله تعالى يجوز لهم ليسألهما للنظر والاجتهاد لتقدمهم والعمل
بطريقته في عقولهم ، ولا فرق في ذلك بين المبادئ والمعالجات

محمود شلتوت

بسم الله الرحمن الرحيم
بقره مرفقه در فرستيد بيازيت سبحان مبارك لام ما بنوي اننا علمنا مسلم له ربه تمام نصيبت انجمله
بجزه مرفقه را در... ميسر را در ترتيبين...
ان فرادى يترقي منه نصيبته اوله ولا يرمي بفرق بين من اتقى الله...
در اين ترتيب...
من رأى زهدك ما في نفوسهم...
تتم اراد... شيعه مرفقه مرفقه بقره...
١٣٨٠ محرم ١٥

الشيخ الحنظلي

سال هشتم / شماره سیام

متن پرسش و پاسخ شیخ محمود شلتوت:

«ان بعض الناس يرى أنه يجب على المسلم لكي تقع عباداته و معاملاتة على وجه صحيح أن يقلد أحد المذاهب الأربعة المعروفة و ليس من بينها مذهب الشيعة الإمامية و لا الشيعة الزيدية فهل توافقون فضيلتكم على هذا الرأي على إطلاقه فتمنعون تقليد مذهب الشيعة الإمامية الإثني عشرية مثلا.

فأجاب فضيلته:

۱- إن الإسلام لا يوجب على أحد من أتباعه اتباع مذهب معين بل تقول إن لكل مسلم الحق في أن يقلد بادئ ذي بدء أي مذهب من المذاهب المنقولة نقلاً صحيحاً و المدونة أحكامها في كتبها الخاصة و لمن قلد مذهباً من هذه المذاهب أن ينتقل إلى غيره - أي مذهب كان - و لا حرج عليه في شيء من ذلك.

۲- إن مذهب الجعفرية المعروف بمذهب الشيعة الإمامية الاثنا عشرية مذهب يجوز التعبد به شرعاً كسائر مذاهب أهل السنة.

فينبغي للمسلمين أن يعرفوا ذلك، و أن يتخلصوا من العصبية بغير الحق لمذاهب معينة، فما كان دين الله و ما كانت شريعته بتابعة لمذهب، أو مقصورة على مذهب، فالكل مجتهدون مقبولون عند الله تعالى يجوز لمن ليس اهلاً للنظر و الاجتهاد تقليدهم و العمل بما يقررونه في فقههم، و لا فرق في ذلك بين العبادات و المعاملات.

ترجمه فتاوی تاریخی شیخ محمود شلتوت شیخ جامع الازهر، در مورد جواز پیروی از مذهب شیعه امامی:

از معظم له سؤال شد:

عده‌ای از مردم معتقدند هر فرد مسلمان برای آن که عبادات و معاملاتش صحیح انجام گیرد باید تابع احکام یکی از مکتب‌های معروف چهارگانه باشد و در میان این مکتب‌های چهارگانه نامی از مکتب شیعه امامی و شیعه زیدی برده نشده است، آیا جناب عالی با این نظر کاملاً موافق- اید که مثلاً پیروی از مکتب شیعه امامیه اثنی عشری مغایرتی با دین ندارد؟
آن جناب پاسخ دادند:

آیین اسلام هیچ‌یک از پیروان خود را به پیروی از مکتب معینی ملزم ننموده، بلکه هر مسلمانی می‌تواند از هر مکتبی که به طور صحیح نقل شده و احکام آن در کتاب‌های مخصوص به خود مدون گشته پیروی نماید و کسی که مقلد یکی از مکتب‌ها [ی چهارگانه] باشد می‌تواند به مکتب دیگری (هر مکتبی که باشد) منتقل شود.

مکتب جعفری، معروف به مذهب امامی اثنا عشری، مکتبی است که شرعاً پیروی از آن مانند پیروی از مکتب‌های اهل سنت جایز می‌باشد، بنابراین سزاوار است که مسلمانان این حقیقت را دریابند و از تعصب ناحق و ناروایی که نسبت به مکتب معینی دارند دوری گزینند، زیرا دین خدا و شریعت او تابع مکتبی نبوده و در احتکار و انحصار مکتب معینی نخواهد بود، بلکه همه صاحب- مذاهبان، مجتهد بوده و اجتهادشان مورد قبول درگاه باری تعالی است و کسانی که اهل نظر و اجتهاد نیستند می‌توانند از هر مکتبی که مورد نظرشان است تقلید نموده و از احکام فقه آن پیروی نمایند و در این مورد فرقی میان عبادات و معاملات نیست.

امضا: محمود شلتوت.

پس از صدور این فتوا، وی نامه‌ای برای مرجعیت علی‌الاطلاق شیعه، حضرت آیت الله العظمی بروجردی نوشته و از تلاش چشم‌گیر ایشان در مسیر وحدت، هماهنگی و انسجام اسلامی تشکر و قدردانی کرد.

از طرف دیگر، فتوای شیخ شلتوت مبنی بر جواز تقلید از مذهب شیعه امامیه، مورد استقبال عده‌ای دیگر از بزرگان و صاحب‌نظران اهل سنت در مصر و غیر مصر قرار گرفت که از جمله آنان می‌توان از دکتر محمد فهم، رئیس سابق دانشگاه الازهر، استاد عقیف عبدالفتاح طباوه، شیخ الازهر، عبدالحلیم محمود، شیخ الازهر، شیخ عبدالوهاب عبداللطیف استاد جامع الازهر، شیخ باقوری وزیر سابق اوقاف مصر، محمد الغزالی، رهبر اخوان المسلمین مصر، شیخ محمد متولی شعراوی، وزیر سابق اوقاف و امور خیریه، دکتر نصر فرید واصل، مفتی مصر و ... نام برد.

جناب آقای محمد غزالی که در آن دوران، رهبر اخوان المسلمین مصر بوده است می‌گوید: «من معتقدم که فتوای استاد بزرگ شیخ محمد شلتوت، گام بزرگی در این میدان و مایه امیدواری تمام زمامداران و علمای بااخلاص و تکذیب چیزی است که مستشرقین انتظار دارند؛ مستشرقینی که انتظار می‌کشند که کینه و نفاق، این ملت را قبل از رسیدن به اتحاد و هم‌بستگی از میان بردارد.

و این فتوا به نظر من نخستین گام در این راه است. نخستین گام برای یک‌پارچگی و جمع کردن مسلمانان تحت عنوان اسلام که خداوند آن را کامل گردانیده و آن را به عنوان بهترین دین برای ما برگزیده است. و همچنین سرآغاز عمل به رسالتی است که عزت و سربلندی مؤمنین را باز می‌گرداند و مایه رحمت جهانیان می‌گردد. مسلماً بدبینی‌ها و خرافات، توده اهل سنت و شیعه را به پستی می‌کشاند و اختلاف و دو دستگی، همگی را از حقیقت دور می‌سازد. دنیا به سرعت رو به آزادی (از قیود) می‌شتابد و از نردبان ترقی مادی محض بالا می‌رود و به عقب افتادگان (و فرورفتگان در اختلاف و خرافات) هم چون موجوداتی دیگر می‌نگرد. (پیشین). آری، اینک که در پنجاه و پنجمین سالگرد صدور این فتوا قرار داریم، امیدواریم شاهد هم‌بستگی بیشتر مسلمانان باشیم.

